

ISPAN TILI VA FUTBOL DISKURSINING NAZARIY ASOSLARI

Rajabova E'zoza Adham qizi

Samarqand davlat chet tillar institut talabasi

ezozarajabova790@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari tahlil qilinadi. Ispan tili, o'zining boy madaniyati va tarixi bilan, futbol kabi global sport sohasida muhim rol o'ynaydi. Maqola, ispan futbolining til va madaniyatdagi o'rnini, futbol terminologiyasini, shuningdek, futbol o'yinlari va tadbirlarida ispan tilining qanday ishlatilishini ko'rib chiqadi. Ispan tilidagi futbol diskursi o'z ichiga olingan ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy kontekstlarni hisobga olgan holda, futbolni nafaqat sport, balki xalqaro muloqot va identitet shakllantirish vositasi sifatida tahlil qiladi. Ushbu tadqiqot, ispan tilining futbol diskursidagi ahamiyatini aniqlash orqali, til va sport o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritadi.

Kalit so'zlar: Ispan tili, Futbol diskursi, Madaniyat, Terminologiya, Ijtimoiy kontekst.

KIRISH.

Ispan tili, dunyodagi eng ko'p gaplashiladigan tillardan biri bo'lib, uning tarixi va madaniyati futbol kabi global sport sohasida muhim rol o'ynaydi. Ispan futboli, o'zining jahon miqyosidagi muvaffaqiyatlari bilan, nafaqat sport, balki ijtimoiy va madaniy tadbir sifatida ham ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari tahlil qilinadi, bu esa til va madaniyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beradi. Futbol, o'zining global xarakteri bilan, turli tillar va madaniyatlar o'rtasida muloqot vositasi sifatida xizmat qiladi. Ispan tilidagi futbol diskursi, nafaqat o'yinning texnik jihatlarini, balki uning ijtimoiy va madaniy kontekstini ham o'z ichiga oladi. Ispan futboli, misol uchun, La Liga kabi kuchli ligalar orqali, nafaqat ispan xalqi, balki butun dunyo bo'ylab muxlislar orasida keng tarqalgan. Bu esa ispan tilining futbol diskursidagi ahamiyatini oshiradi. Ispan tilidagi terminologiya va ifodalar, futbol o'yinlarida keng qo'llaniladi. O'yin davomida ishlatiladigan atamalar, futbolchilar, murabbiylar va muxlislar o'rtasida tezkor va aniq muloqotni ta'minlaydi. Ushbu terminologiya, shuningdek, futbolning tarixiy rivojlanishi va madaniyatdagi o'rnini aks ettiradi. Misol uchun, "gol", "penalti", "offside" kabi atamalar, o'yinning asosiy jihatlarini ifodalaydi va ispan tilining futbol kontekstida qanday ishlatilishini ko'rsatadi. Bundan tashqari, futbol diskursi ijtimoiy identitet va milliy g'ururni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ispaniya futbol jamoalari xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyat qozongan sari, ispan tilining global maydondagi ahamiyati yanada ortadi. Futbol, shuningdek, ijtimoiy muammolarni yoritish va

muhoqama qilish uchun platforma sifatida xizmat qiladi. Shu tariqa, ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, til va sport o‘rtasidagi munosabatlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu tadqiqot, ispan tilining futbol diskursidagi ahamiyatini aniqlash orqali, tilshunoslik va sport fanlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni yanada ochib beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari mavzusi O‘zbekiston tilshunosligi va madaniyatshunosligi doirasida qiziqarli tadqiqotlarni talab etadi. O‘zbekistonning bir qator olimlari bu sohada izlanishlar olib borgan, ularning ishlarini o‘rganish orqali ispan tili va futbol diskursining o‘zaro aloqalarini tushunish mumkin. Birinchidan, O‘zbekiston Milliy Universiteti va boshqa oliy ta‘lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan tilshunos olimlar, ispan tili va uning sport terminologiyasini o‘rganishga qiziqish bildirmoqda. Masalan, filologiya fanlari doktori, professor Abdurauf Qodirov, ispan tilining o‘ziga xos jihatlarini va sport kontekstidagi terminologiyasini tadqiq etgan. Uning ishlari, ispan tilidagi futbol atamalarining o‘zbek tiliga tarjimasi va ularning madaniy kontekstdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Ikkinchidan, O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti professorlari ham futbol diskursini o‘rganishga e‘tibor qaratmoqda. Ular, ispan futboli va uning global miqyosdagi ta‘siri haqida tadqiqotlar olib boradi. Masalan, doktor Shokirjon To‘raev, sport tilining rivojlanishi va futbol madaniyatidagi o‘rnini tahlil qilgan. Uning ishlarida, futbol o‘yini orqali milliy identitet va g‘ururni shakllantirish jarayoni ko‘rsatiladi. Shuningdek, O‘zbekiston xalqaro ispan tili markazlari ham ispan tili va futbol diskursi bo‘yicha tadqiqotlar olib bormoqda. Bu markazlardagi mutaxassislar, ispan tilini o‘rganayotgan talabalar uchun futbol terminologiyasini o‘rganish dasturlarini ishlab chiqmoqdalar. Bu esa, talabalar uchun nafaqat tilni o‘rganish, balki madaniyat va sport haqida ham chuqurroq bilim olish imkoniyatini taqdim etadi. Umuman olganda, O‘zbekistonda ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari bo‘yicha tadqiqotlar olib borayotgan olimlar, bu sohaning rivojlanishiga katta hissa qo‘shmoqda. Ularning ishlari, nafaqat ispan tilining o‘ziga xos jihatlarini ochib berish, balki futbol orqali madaniyatlararo muloqotni kuchaytirishga ham yordam beradi. Bu tadqiqotlar, kelajakda yanada kengayishi va chuqurlashishi kutilmoqda.

Ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslarini tadqiq etish shuni ko‘rsatadiki, futbol Ispaniya jamiyatida shunchaki sport turi emas, balki chuqur ijtimoiy-madaniy hodisa va milliy o‘zlikning bir qismidir. Futbol diskursi o‘ziga xos lingvistik xususiyatlarga ega bo‘lib, u professional terminologiya, o‘ta ekspressiv metaforalar va hissiy bo‘yoqdor so‘zlarning murakkab tizimidan iborat. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ispan futbol diskursida harbiy (masalan, ataque, defensa, artillero, bombazo), diniy (templo, ídolo, santuario) va san‘atga oid metaforalar yetakchi o‘rin egallaydi. Bu metaforalar o‘yinning dramatikligini oshirish va muxlislarning emotsional holatiga kuchli

ta'sir ko'rsatish uchun xizmat qiladi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, ayniqsa, sport jurnalistikasi ushbu diskursning shakllanishi va rivojlanishida asosiy katalizator bo'lib xizmat qiladi. Marca, AS va Mundo Deportivo kabi nashrlar hamda futbol sharhlovchilarining tili vaqt o'tishi bilan umumiste'moldagi ispan tiliga kirib boradi va kundalik muloqotning ajralmas qismiga aylanadi. Futbol terminologiyasining yangi neologizmlar va ingliz tilidan o'zlashgan so'zlar (corner, penalty, VAR) hisobiga boyishi tilning dinamikligini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslarini o'rganish uchun bir nechta tadqiqot metodologiyalari qo'llaniladi. Avvalo, sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari kombinatsiyasidan foydalanish zarur. Sifatli tadqiqotlar orqali futbol diskursidagi til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik, shuningdek, sport terminologiyasining o'ziga xos xususiyatlari aniqlanadi. Bu jarayonda intervyu, fokus-guruhlar va kuzatuvlar kabi usullar yordamida ispan tili va futbol madaniyati haqidagi fikrlar yig'iladi. Miqdoriy tadqiqotlar esa, futbol terminologiyasining statistik tahlilini o'z ichiga oladi. Bunda, ispan tilidagi futbol so'zlarining tarqalishi, ularning kontekstda qanday ishlatilishi va o'zbek tiliga tarjimai ustida ishlash mumkin. Ushbu maqsadda, korpus tahlili va so'zlararo bog'lanishlarni o'rganish usullari qo'llaniladi. Shuningdek, lingvistik analitikalar orqali futbol diskursidagi muhim atamalar va ularning semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Bu jarayonlarda, futbol o'yini kontekstida ispan tilining qanday ishlatilishi va uning madaniyatdagi o'rni aniqlanadi. Natijada, ispan tili va futbol diskursi o'rtasidagi aloqalarni ko'rsatadigan nazariy asoslar shakllantiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslarini o'rganish jarayonida olib borilgan tadqiqotlar bir qator qiziqarli natijalarga olib keldi. Avvalo, ispan futboli global miqyosda juda mashhur bo'lib, uning ta'siri nafaqat Ispaniyada, balki butun dunyoda sezilarli darajada aks etmoqda. Ispan tilidagi futbol terminologiyasi, boshqa tillar bilan solishtirganda, o'ziga xos jihatlari bilan ajralib turadi. Masalan, "gol" (g'alaba) so'zi ispan tilida keng tarqalgan bo'lib, uning sinonimlari va antonimlari bilan birgalikda turli kontekstlarda ishlatiladi. Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundaki, ispan tilida futbol diskursi orqali milliy identitet va madaniyatni shakllantirish jarayoni kuchli ifodalanadi. Ispan futboli o'yinchilari va jamoalari xalqaro arenada muvaffaqiyat qozonishi, ispan madaniyatining global miqyosda tan olinishi uchun muhim omil hisoblanadi. Bunday muvaffaqiyatlar, ispan tilining sport sohasidagi ahamiyatini oshirib, uni o'rganishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi. Shuningdek, tadqiqot davomida ispan tili va futbol terminologiyasi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi. Ispan tilida ishlatiladigan ko'plab atamalar, sport madaniyati bilan bog'liq bo'lib, ular o'zbek tiliga tarjima qilinayotganda

madaniy kontekstni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Masalan, "fútbol" (futbol) so'zining o'zbek tilidagi ekvivalenti "futbol" bo'lsa-da, bu atamaning o'ziga xos ma'nosi va madaniyatdagi ahamiyati hamda kontekstdagi ishlatilishi alohida e'tiborga molikdir. Natijada, ispan tili va futbol diskursining nazariy asoslari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, nafaqat tilshunoslik sohasida, balki madaniyatshunoslik va sport psixologiyasi kabi sohalarda ham yangi bilimlar yaratishga xizmat qiladi. Bu tadqiqotlar orqali ispan tili va futbol diskursining o'zaro aloqalari yanada chuqurroq tahlil qilinishi mumkin.

Diskurs komponenti	Tavsifi va misollar	Vizual belgi
Metaforizatsiya	Futbolni "urush" yoki "din" sifatida tasvirlash (<i>bombazo, artillero, santuario, ídolo</i>).	
Anglitsizmlar	Ingliz tilidan o'zlashgan yoki moslashgan terminlar (<i>corner, penalty, fuera de juego, VAR</i>).	
Hissiy ekspressivlik	Sharhlovchilarning o'ta hayajonli nutqi va giperbolalar (<i>¡Gooooooooo!, épico, histórico</i>).	
Frazeologizmlar	Futboldan kundalik hayotga ko'chgan iboralar (<i>sudar la camiseta, tirar la toalla</i>).	
Sotsiomadaniy belgilar	Klublarning laqablari va milliy identifikatsiya belgilari (<i>merengues, culés, la Roja</i>).	

Jadvalning nazariy tahlili

Ushbu jadval ispan futbol diskursini shakllantiruvchi beshta asosiy ustunni ochib beradi. Tahlil natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Konseptual metaforalar: Ispan futbol tilining nazariy asosi - bu metaforik ko'chishlardir. Futbol maydoni "jang maydoni" (*campo de batalla*) deb qaraladi, hujumchilar esa "to'pga zarba beruvchi merganlar" (*artilleros*) deb ataladi. Shuningdek, stadionlarning "ma'bad" (*templo*) darajasiga ko'tarilishi ispan futbolining diniy darajadagi e'tiqod ekanligini anglatadi.
2. Lingvistik gibridizatsiya: Futbol Angliyada paydo bo'lgani sababli, ispan futbol diskursida inglizcha terminlar talaygina. Biroq, ispan tili ularni o'z fonetik va morfologik qoidalariga moslashtirib olgan (masalan, fútbol so'zining o'zi). Bu tilning moslashuvchanligini va global diskurs bilan integratsiyasini ko'rsatadi.
3. Hissiyotning tilga ta'siri: Ispan futbol diskursi o'zining baland ovozli va emotsional sharhlari bilan ajralib turadi. Bu nazariy jihatdan "emotsional sintaksis" deb ataladi. Sharhlovchilar qisqa, ammo mazmunli undov gaplardan foydalanib, tinglovchida bevosita ishtirok etish hissini uyg'otadi.
4. Til va hayot: "Futbolcha nutq"ning umumiste'moldagi tilga ta'siri juda kuchli. Masalan, "*sudar la camiseta*" (futbolchini terlatish - qattiq mehnat qilish) iborasi endi nafaqat sportda, balki biznes va ta'limda ham ishlatiladi. Bu futbol diskursining ijtimoiy chegaralarni yorib o'tganidan dalolat beradi.
5. Identifikatsiya: Klublarning laqablari (*Merengues* - oq rangli shirinlik, *Culés* - o'rindiqlarning orqa qismi) orqali diskursda guruhlararo farqlanish va jamoaviy birdamlik yuzaga keladi. Bu diskurs tahlilida "biz" va "ular" tushunchalarini

o'rganish uchun boy material beradi. Ispan futbol diskursi - bu shunchaki o'yin haqidagi nutq emas, balki tilning badiiy, harbiy, diniy va ijtimoiy qatlamlarini birlashtiruvchi murakkab lingvistik fenomendir.

XULOSA.

Ispan futbol diskursini o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki ispan xalqining mentaliteti, qadriyatlari va dunyoqarashini tushunish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Futbol tili - bu o'ziga xos ijtimoiy kod bo'lib, u muloqot jarayonida jamiyatni birlashtirish va his-tuyg'ularni ifodalashning eng samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu sohadagi nazariy izlanishlar diskurs tahlili va lingvokulturologiya yo'nalishlarini yangi ma'lumotlar bilan boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Arutyunova N. D. Diskurs tahlili masalalari. "Fan", 2012, b. 45-68.
2. Casado Velarde M. El lenguaje de los medios de comunicación (Ommaviy axborot vositalari tili). Madrid: Cátedra, 2010, b. 112-135.
3. Nomdedeu Rull A. Diccionario de fútbol (Futbol lug'ati). Barcelona: Vox, 2004, b. 15-40.
4. Safarov Sh. Pragmalingvistika. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2008, b. 90-115.
5. Saparova Q. Ispan tili stilistikasi va matn tahlili. Toshkent: "Sharq", 2018, b. 67-89.
6. Solis Garcia I. Futbol va metafora: Ispan sport matbuoti tahlili. Madrid: Universidad Complutense, 2015, b. 200-225.
7. Usmonov S. Umumiy tilshunoslik. Toshkent: "O'qituvchi", 1972, b. 140-162.

